

Lisa
Viimsi Vallavolikogu
14. oktoobri 2008.a
määrusele nr 22

Naissaare arengukava aastateks 2008-2015

Koostaja: MTÜ Suport

Juuli-oktoober 2007

Viimsi Vallavalitsus
Nelgi tee 1
Viimsi 74001

MTÜ Suport
Gonsiori 27
Tallinn 10147

Sisukord

1. Sissejuhatus.....	3
2. Arengukavas kasutatud mõisted	5
3. Metodoloogilised põhiprintsiibid.....	7
4. Üldiseloomustus.....	8
4.1. Saare ajalooline taust	8
4.2. Asend	11
4.3. Loodusressursid ja keskkond.....	13
4.3.1. Geoloogia	14
4.3.2. Veestik.....	15
4.3.3. Mullastik.....	16
4.3.4. Taimestik.....	16
4.3.5. Linnustik.....	18
4.3.6. Loomastik.....	19
4.4. Naissaare vaatamisväärsused.....	19
5. Naissaare turismi taluvusvõime tasandid.....	23
5.1. Ökoloogiline taluvusvõime.....	23
5.2. Sotsiaalne taluvusvõime	23
5.3. Turistlik taluvus ehk kvalitatiivne taluvus.....	24
6. Infrastruktuur	26
6.1. Tehniline infrastruktuur	26
6.2. Sotsiaalne infrastruktuur.....	28
7. Asustus ja rahvastik	34
8. Visioon, missioon ja eesmärgid	36
8.1. Strateegilised eesmärgid	37
8.2. Tegevuskava ja arendusprojektid eelisarendatavates valdkondades	38
9. Naissaare SWOT analüüs	41
10. KASUTATUD KIRJANDUS	43

1. SISSEJUHATUS

Tänapäeva arenevas ühiskonnas on vaja mõelda kaugemale ette kui tänane päev. Siit tuleneb vajadus teha ümberkorraldusi planeerimistegevustes. On vaja reaalselt analüüsida praegust olukorda, olemasolevaid võimalusi ja puudusi ning hinnata ressursse. Oluline on kaasata arengutegevusse ka avalikkus.

Arengu planeerimisel on vaja silmas pidada nii turumajanduses ellujäämiseks vajaliku konkurentsivõime säilitamist kui säästva arengu põhimõtteid ning seda kõike arvestades saareelanike soove ja huvisid. Naissaare arengukava lähtub Eesti Vabariigi seadustest, Harju maakonnaplaneeringust ja Viimsi valla arengudokumentidest.

Käesolev arengukava on koostatud aastateks 2008-2015, mis kajastab visiooni ja sellest lähtuvaid arengueesmärke.

Arengukava on piirkonna tegevuse, eesmärkide ja rahaliste vahendite kavandamise aluseks olev dokument. Arengukavas on ära toodud saare üldisloomustus, andes ülevaate praegusest olukorrast. Samas pannakse arengukavas paika pikemaajalised arengusuunad ja eelistused ning tegevuse kavandamise alused. Arengukava peab toetuma saarel olemasolevatele eeldustele, olema realistlik ja elluviidav. Arengukava on dokument, mis ei saa kunagi lõplikult valmis, sest toimuvatest muutustest lähtuvalt, peab arengukava pidevalt üle vaatama, täiendama ja parandama. Arengukava on vajalik selleks, et olla teadlik olemasolevast olukorrast, mis aitab vältida juhuslikkust juhtimisel. Määratletakse eesmärgid ja pannakse paika konkreetsed tegevused, mida hakatakse ühiselt ellu viima. Kindlad sihid võimaldavad ressursside kasutamist efektiivsemaks muuta. Arengukava olemasolul on paremini kooskõlastatavad erinevate valdkondade tegevused ja otsused on kergemini langetatavad.

Arengukava on eesmärgipärane, kui kaasatakse kohalikke elanikke nii koostamise kui ka eesmärkide saavutamise protsessi. Sellel eesmärgil moodustati töögrupp, keda kaasati arengukava koostamise protsessi. Esimesel koosolekul osales 10 ja teisel 8 inimest. Osavõtjatega tehti rühmatööd, pandi paika piirkonna tugevused, nõrkused, ohud ja võimalused. Arutati piirkonna probleemide ja soovide üle ning kujundati visioon, samuti eelisarendatavad tegevusvaldkonnad.

2. ARENGUKAVAS KASUTATUD MÕISTED

Arengueesmärk – visioonist lähtuv üldkirjeldus, milleni soovitakse teatud ajaks jõuda ja mis on määratletav, mõõdetav ja reaalselt elluviidav.

Arengukava – dokument, mis sisaldab majandusliku ja sotsiaalse olukorra ning keskkonnaseisundi analüüsi, pikemaajalise tegevuse kavandamist ning edasise arengu suundi ja eelistusi. Arengukava on piirkonna visioonist lähtuvate eesmärkide saavutamiseks suunatud kokkulepe, mis sisaldab olukorra analüüsi, arengueeldusi, eesmärke ja kavandatud tegevusprioriteete.

SWOT-analüüs – meetod protsessi, nähtuse, olukorra vms eri külgede analüüsiks. Tuleneb ingliskeelsete sõnade (strengths ‘tugevused’, weaknesses ‘nõrkused’, opportunities ‘võimalused’, threats ‘ohud’) algustähtedest.

Tegevuskava – loend konkreetsetest ülesannetest ja tegevustest, mida on vaja täita püstitatud eesmärkide saavutamiseks koos ressursside, elluviijate ja tähtaja määramisega.

Visioon – määratleb soovitava tulevikuolukorra, mille poole organisatsioon keskpikas perspektiivis (4-6 aastat) püüdleb, kajastab asutuse suure eesmärgi ehk missiooni, prioriteetsed valdkonnad ning põhilised tegutsemispõhimõtted.

Missioon - kirjeldab organisatsiooni peamise ülesande ning sõnastab, millist väärtust/mõju, missugusele sihtgrupile organisatsioon pakub. Missioon peab lühidalt selgitama organisatsiooni eksisteerimise põhjuseid, rõhutama mida organisatsioon teeb ja kelle jaoks.

Sihtgrupp – ühiste tunnusjoontega inimgrupid. Üldise inimhulga segmentimiseks (gruppideks jaotamisel) kasutatakse väga mitmeid meetodeid.

3. METODOLOOGILISED PÕHIPRINTSIIBID

Selleks, et elu Naissaarel areneks saare elanikele vastuvõetavas suunas on seda vaja kavandada. Arengukava koostamisel on tähtis kaasata saare elanikud ja seal tegutsevad erinevad institutsioonid. Üheskoos töötades ja kirja pannes saare probleemid, tugevused ja nõrkused on võimalik nendest lähtudes kavandada oma tegevusi. Läbimõeldud ja kirjapandud tegevusplaan aitab leida ressursse EL struktuurifondidest rahastamiseks saarel vajalikke tegevusi.

Arengukava kõige olulisem osa on lähemate aastate tegevuskava – siin on kirjas tegevused, mida kohapealsed elanikud saavad ja tahavad lähematel aastatel ellu viia. Samuti on kirjas tegevused milles saab aidata vald, riik või mõni kolmas organisatsioon.

Arengukava on tulevikunägemus, millisena tahetakse oma küla näha aastal 2015, see on paindlik ja pidevalt muutuv töövahend.

Arengukava koostamisel läbiti järgmised etapid:

- ✓ olemasolevate ressursside ja toodete inventuur;
- ✓ piirkonna tugevuste-nõrkuste-ohtude-võimaluste analüüs;
- ✓ osalejate nägemus piirkonnast ja tegevuskava koostamine aastani 2015;
- ✓ tegevuste sidumine eelarvete ja võimalike teostajatega.

Arengukava valmides peavad kohalikud elanikud selle heaks kiitma. Üks kord aastas tuleb arengukava läbi vaadata ja vajadusel teha parandusi ning täiendusi.

4. ÜLDISELOOMUSTUS

4.1. Saare ajalooline taust

Esimesed kirjalikud teated Naissaarest pärinevad juba 11. sajandist. Leidude alusel võib öelda, et saar on olnud pidevalt asustatud vähemalt 9-10.sajandist alates. Esimene kindel teade püüasustusest on aastast 1469.a. 13.sajandist kuni 18 sajandini kuulus saar Tallinna linnale ning seda kasutati põhiliselt puidu varumise kohana. Seega on paljude Tallinna vanalinna kaunite majade puitosade puit pärit suure tõenäosusega Naissaarelt. Saart on asustanud läbi keskaja kuni 1940ndate aastateni läbisegi nii rootslased kui ka eestlased, ka saare kohanimed on olnud kahes keeles. 1934. aastal elas saarel 450 inimest, neist 155 rootslast ja 291 eestlast, kes olid peamiselt Eesti sõjaväelaagri teenistuses. Saare erinevad toponüümid läbi aja olid: Nargheiden (1348), Nargedden (1455), Nariöö (1506), Nargön (1509) ja Nargen (1519).

Asustus koondus põhiliselt saare edelaosas paiknevasse Lõunakülla, seal paiknesi ka luteri usu kirik, koolimaja ja surnuaed. Väiksemad külad olid veel saare põhjatipu lähedal paiknenud Põhjaküla ehk Tagaküla ja Lõunakülalt 2 km loodes paiknenud Väikeheinamaaküla. Asustuskohana tuleb mainida ka praeguse idasadama juures paiknevat suvilapiirkonda, mis loodi 20.sajandi algul, aga mille iga jäi väga lühikeseks – sealsed ehitised hävisid kõik 1918.aastal. Üksikuid talusid ja hooneid paiknes ka mujal üle kogu saare. Saare tsiviilasustus ning ehitised on korduvalt kannatanud sõdade ning sõjaväe läbi – esimene tsiviilelanike sundevakueerimine viidi läbi 1730ndatel aastatel, teine esimese maailmasõja ajal. 1918. aastal hävitasid taganevad Vene väed enamiku saare ehitisi ja rajatisi. 1940ndatel aastatel tühjendati saar Vene sõjaväe poolt elanikest täielikult, siis katkes lõplikult ka saare rahumeelne aeg.

Naissaare üks peamisi funktsioone läbi aegade – tähtsus navigatsiooniobjektina ja meresõidutähisena on leidnud märkimist juba 13. sajandil. Naissaar oli kogu keskaja vältel kasutusel ka meretähisena, millest ka keeld Naissaarelt puid mitte raiuda. */Taani kuningas Erik IV Menved 1297.a. käsk: mina, Erik, jumala armust taanlaste ja slaavlaste kuningas ja Eestimaa hertsog, kõigile keda see kiri puudutab /.../ keelame rangelt oma armu turbega, et keegi ükskõik mis tingimustel mingeid puid meie Nargheteni, Vulvesöö (Aegna), Blocekarli ja Rughenkarli (Paljassaare) ei kavatse raiuda või sütt põletada...../.*

Naissaare Suursadam rajati I maailmasõja alguses saare idaranda Kesksadama nime kandvana. Kohalikud inimesed kutsusid sadamat ka Mustakivisadamaks samanimelise rahnu järgi rannalähedases vees. Sadam ehitati peamiselt ehitusmaterjalide toimetamiseks saarele.

Läbi aegade, alates Põhjasõjast 1710 kuni 1995. aastani, on kasutatud saart sõjalistel eesmärkidel. Suurimad kaitseehitised rajati saarele eelmise sajandi alguses ja nende teenindamiseks ehitati kitsarööpmeline raudtee. Kitsarööpmeline raudtee ehitati Naissaarele I maailmasõja hakul. Koos haruteedega sai raudtee pikkuseks 37,7 km. Nõukogude Liidu okupatsioonivägi ehitas Naissaarele miinilao ning siis rajati ka lao territooriumile tihe raudteevõrgustik. Tänapäeval on sõidukorras vaid sadamast Männiku külla ning miiniladude territooriumile viivad teelõigud, millel korraldataksegi rongisõidu turismimarsruute. Rongi turismimarsruut viib Männiku külla, kus tutvustatakse selle küla vaatamisväärsusi: militaarmuuseumi ja salooni "Rähni pesa", edasi sõites jõutakse miiniladude alale.

Naissaarel on kaitserajatisi alates Peeter Suure aegadest (tähtkants). Üks efektsemaid ja paremini säilinud sõjalise otstarbega ehitisi on patarei nr. 5 Savikaldal. Patarei asub kohe militaarrajal (matkarada Naissaare põhjaosas) ning on kohandatud spetsiaalselt turistidele näitamiseks (maa-alusesse tunnelisse viivad avad on tähistatud punaste nooltega).

Patarei nr. 5 loodi 1919. aastal. Uue kaitseüksuse ülemaks määrati 10. oktoobril 1919 leitnant August Suurkivi. Tallinnast saadeti 24. novembril kaks 150- millimeetrist Saksa rataslafettsuurtükki, proovilaskmine tehti detsembri keskel. Aastal 1921 lisandus veel kolm 76-millimeetrist rataslafettsuurtükki (Vene 1900.aa mudel). Mis aga puudus, see oli

kindel positsioon. Kahurid seisis täiesti ilma varjeta. Ajakohast patareid hakati ehitama Savikaldale (majakast umbes kilomeeter lõuna poole) aastal 1923. Juba järgmisel aastal võidi kahurid paigale seada, kuigi valminud oli ainult kaks betoonalust (teised olid plankudest ja muldega). Komandopunkt kahuri nr IV lähedal oli varustatud kolmemeetrise kaugusmõõdikuga. Tegelikult meenutas juhtpunkt küll rohkem muldonni. Selle kohal kerkis madal palktorn, välimuselt triangulatsioonipunkti taoline, otsas laudadest vaatluskamber. Mõni aeg hiljem, kuid samal aastal, jõuti lõpule betoonist komandopunkti ning kahe betoonist suurtükialuse ehitamisega. Üles seati ajakohane 6 m pikkune kaugusmõõdik. Senine 60 cm läbimõõduga helgiheitja asendati 2,1 meetrisega ning nõrgavõitu diiselmootor "Russ" patarei jõujaamas moodsa 90-hobujõulise "Ursusega". Samuti oli seal võimalik vajaduse korral sisse lülitada patareidel baseeruv varuvalgustusvõrk. Aastail 1926 ja 1927 ehitati uus komandopunkt IV kahurialusest 150 m põhja poole. See oli kaetud tsementeeritud soomusplaatidega, millel seisis soomuskuppel. Teise laepoole hõivas platvorm kaugusmõõdiku ja käärpikksilma jaoks. Samal perioodil suurenes laskemoonavarjendite arv kaheksalt kaheteistkümnele, neist igaks mahutas aga vaid 25 laengut ja mürsku. Lisatagu, et siin oli mängus kaalutus, mille kohaselt tabamuse korral oleks tegemist üsna väikese laskemoonakaoga ning märksa nõrgema plahvatuslega. 1928. aastal said patarei nr. 5 kahurid uued ja moodsad sihtimisseadeldised. Samal ajal valati patareipositsiooni taha niidule tulpalused kahele raskele õhutõrje kuulipildujale "Vickers". Patareist mere poole, Savikalda ette, seati üles kaks eelmisel aastal lammutatud suurtükilaevalt "Lembit" pärinevat 75-millimeetrist kahurit. Seni seal olnud rataslafettsuurtükid said teise ülesande.

Naissaarel on sündinud 30. märtsil (vana kalendri järgi) 1879. aastal Bernhard Woldemar Schmidt, kes Hamburgi tähetornis Bergedorfis meister-optikuna töötades konstrueeris 1930. aastal teleskoobi, mis hiljem nimetati tema järgi Schmidtite teleskoobiks. Schmidtite leiutis oli niivõrd originaalne, et see vapustas kogu maailma optikuid, ja kuni käesoleva ajani peetakse seda üheks meie ajastu silmapaistvamaks saavutuseks instrumentaalse optika alal. Pärast 1930. aastat hakati Schmidtite süsteemi kasutama paljudes maades ja praegusel ajal on võimatu kujutleda astronoomi, kes ei tunneks Schmidtite teleskoopi.

Enne 1944 aastat koosnes saare elanikkond eestlastest ja rootslastest. 1934. aastal oli saarel, kaasa arvamata sõjaväelasi ja sõjaväeametnikke perekondadega, 450 elanikku. 1920-ndatel pidasid regulaarselt ühendust Tallinna, Suurupi, Naissaare ja Aegna vahel aurikud Sekstant ja Kompass. Saare territooriumil on olnud 3 küla. Saare põhjaosas asus Taga- ehk Põhjaküla, lõunaosas Lõuna- ehk Suurküla ning viimasest loodes on olnud Väikeheinamaaküla.

1940.a. Seoses Nõukogude võimu esindajate saabumisega pidid naissaarlased oma kodudest lahkuma ja Naissaar jäi salastatud objektiks viiekümne aasta vältel. Selle aja jooksul saarel paikneva Nõukogude armee isikkoosseis ulatus ajuti ligi 1200 sõjaväelaseeni. Nõukogude armee poolt on lisaks põlistele küladele rajatud 2 kasarmu tüüpi hoonetega küla: Kasiino- ehk Haldjaküla ja Männikuküla. 50 aastat oli saar eestlastele suletud, seal elasid vaid Nõukogude armee sõjaväelased. Enamik neist lahkus 1993. aastal.

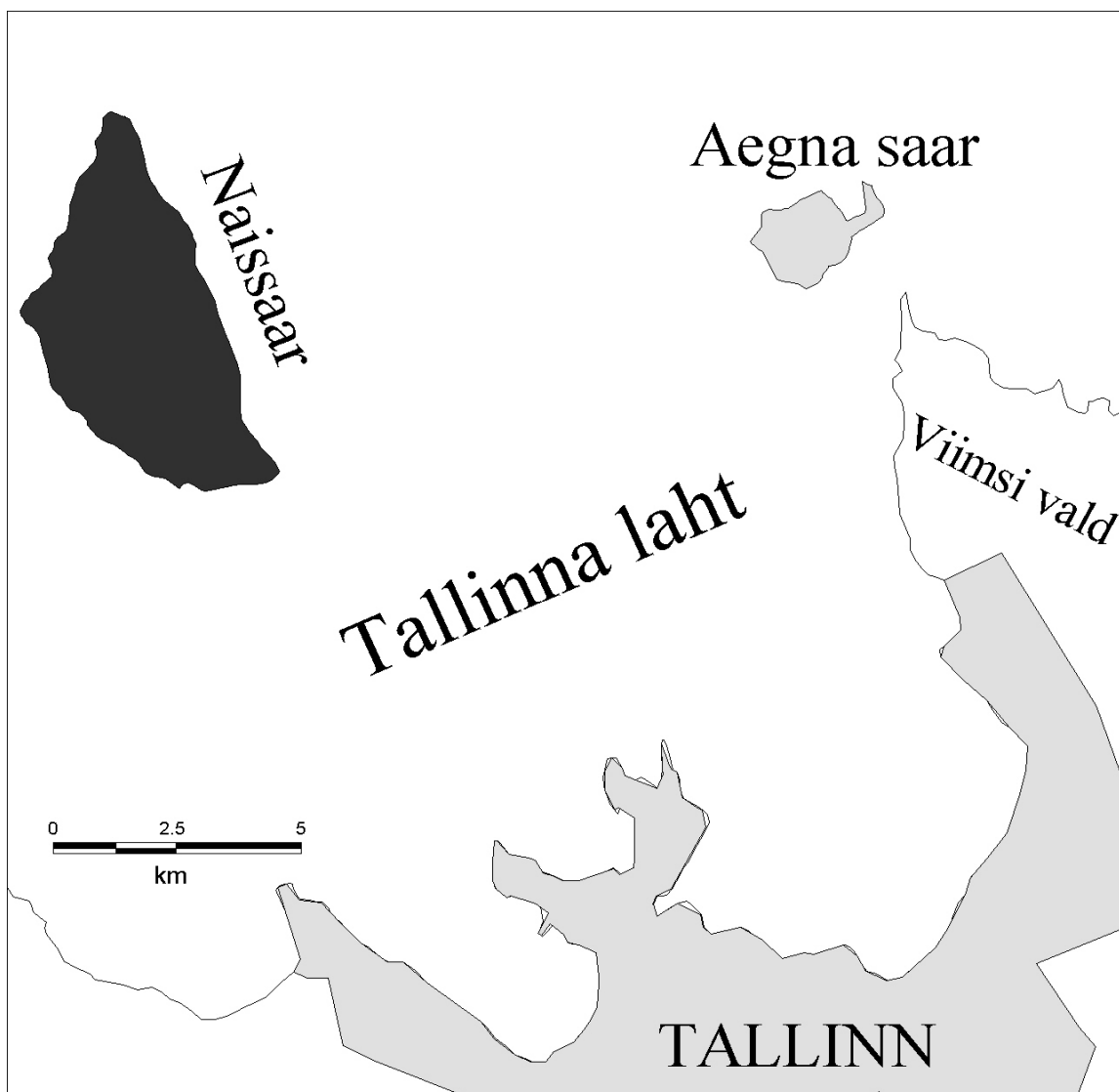
Pärast Eesti Vabariigi taastamist on saarel militaarsed ohuallikad likvideeritud ja eesmärgiks inimväärse elukeskkonna loomine.

Naissaarel elu edendamiseks on oluline püsielanikkonna taastekkimine. Looduskaunis ja vaatamisväärsete militaarobjektidega saar on samuti huvipakkuvaks vaatamisväärsuseks turistidele.

Nii kohalikele elanikele elamisväärsete tingimuste loomiseks kui ka turismi arendamiseks on vajalik infrastruktuuriobjektide ja turismiobjektide pidev parendamine ning rekonstrueerimine.

4.2. Asend

Naissaar asub Harju maakonnas Viimsi vallas. Saare pindala on 18,6 km² (suuruselt kuues saar Eestis), lähim kaugus mandrist 8,5 km. Elanike arv 9, saare pikkus on ligikaudu 9 ja laius laiemas kohas ca 4 km.

Joonis 1. Naissaare geograafiline asend

Naissaarel territooriumil on olnud 3 küla. Saare põhjaosas asus Taga- ehk Põhjaküla, lõunaosas Lõuna- ehk Suurküla ning viimasest loodes on olnud Väikeheinamaaküla.

Naissaare on Tallinnale lähim (8,5 km) puhta loodusega väljasõidukoht, mis muudab saare eriti atraktiivseks puhkajatele ja matkajatele. Purjereis Piritalt jahtidega või mootorlaevaga ja Kelvingist jahiga kestab vastavalt 2-4 tundi.

Joonis 2. Naissaare kaart

4.3. Loodusressursid ja keskkond

Tallinna lähikonnas paikneva saarena on Naissaar puhkajatele ja matkajatele atraktiivseks sihtkohaks. Ligitõmbavad on nii meri kui saare kaunid liivarannad, samuti saare mitmekesine loodus.

4.3.1. Geoloogia

Naissaare kõrgemad osad kerkisid üle merepinna ligikaudu 7500-7700 aastat tagasi (Punning et al., 1998). Saar paikneb loode-kagusuunalisel voorjal kõrgendikul, mida piirab 20 m sügavusjoon. Saar on järk-järgult suurenenud seoses Eesti rannikuala neotektoonilise maakerkega.

Saare kõrgeim punkt asub keskosas, kahe tipuga kõrgustik nn suurmäed (Stora bärgerna), mis ulatub ligi 27 m üle merepinna. Loodesse jääb veidi kõrgem Kunilamägi (mille kõrguseks Eesti baaskaartidel on antud 29,9 m üle merepinna).

Naissaare aluskord lasub 133 m sügavusel. Aluskord koosneb kristalsetest kivimitest, millel lasub 80 m paksuse kihina vendi ja kambriumi terrigeensed setted (CTYbyp, Jõgi ja DR. 1965). Neid omakorda katab 60 m paksune kvaternaarse setete kiht. Enamik arvukatest kihtidest on glatsiaalsed või glatsiofluviaalsed setted. Jääaja setteid katab Läänemere arengu erinevatest staadiumitest pärinevad holotseensete setete kiht (kuni 10 m). Setete ülaosa moodustub peamiselt liivast, veeriselisest kruusast või kruusakatest liivadest. Vanemaid rannajooni tähistavaid rändrahne, mida võib märgata metsasügavustes, esineb rohkesti lääneosas. Suuremateks rändrahnuudeks on Taani Kuninga aias olev Lehtmetsa Rändrahn (Kolmikkivi), Põlendikukivi ja Väike-Heinamaa Rändrahn.

Pinnavormidest on saarel enam levinud madalad rannavallid ja –astangud ning tuule abil moodustunud, tasandikke liigestavad luited. Laialdased soolad esinevad saare kesk- ja idaosas vanades laguunides. Suuremad neist on: Suursoo, Kunila soo, Kullakrooni ja Sinkarka soo. Turba paksus neis ulatub 2 meetrini (Naissaare keskkonnaseisundi..., 1993).

Naissaarel esineb mitmeid rannatüüpe. Saarel on valitsevaks rannaks liivarand, mis kohati saare lääneosas on luigestunud. Saare lõuna- ja edelarand on kamardunud. Saarel leidub ka astangranda, mis on kujunenud lainemurrutuse tagajärjel. Märkimisväärne on ligi 7 m kõrgune Savikallas Põhjaküla rannas.

Naissaare kasutamine sõjaliseks otstarbeks on viimastel aastasadadel oluliselt muutnud saare pinnamoodi. Peamiselt esineb militaarkahjustusi rohkem saare põhja- ja lõunaosas, vähem on inimene loodust mõjutanud saare keskosas.

4.3.2. Veestik

Saare pinna- ja põhjavesi on mere mõju all. Põhjaveetase on kogu saare ulatuses ühtlaselt kõrge. Pinnase veetaset mõjutavad setete lasumise iseärasused. Lisaks esineb saare pealiskorra liivade kõrval ka savikaid kihte.

Naissaare reljeef ei soodusta pinnavee äravalgumist ja seetõttu esineb saarel ka soid. Erinevatel aegadel on saarel kuivendamise eesmärgil kaevatud mitmeid kilomeetreid kraave. Esineb suletud veeringe, millest omakorda on tingitud ka hea mageveevarude seisukord saarel.

Naissaare ümbruses on palju põnevaid sukeldumiskohtasid. Kahjuks on sinna raske minna, kuna sinna pääseb ainult veesõidukiga ning arvesse peab võtma ka lähedalt mööda kulgevaid laevateid ja muidu tihedat laevaliiklust.

Eesti Geoloogiakeskuse (Viigand) andmetel võib põhjaveed Naissaarel suurtes piirides jagada kaheks - Kvaternaarsestes setetes olev ülemine horisont ja kambriumi savide all lasuv Kambrium-Vendi veekompleks. Kahel pool saart asuvad mattunud ürgorud, mis lõikuvad läbi sinisavikihi.

Kvaternaarseste setete veehorisonti toidetakse läbi setete Naissaarel. Vahetult maapinnal lasuvad liivad, milles on üksikuid saviläätsesid ja mille all paikneb enamikul saarest (välja arvatud põhjaosas) moreen. Selle all lasuvad omakorda liivad ja veeriselised liivad. Põhjavee horisont on mere mõju eest kaitsmata ja väga suure vee tarbimise korral on olemas teoreetiline oht, et merevesi võib tungida veehorisonti. Samuti puudub tõhus kaitse reostuse eest maapinnalt. Suure tõenäosusega jääb põhjavee tarbimine Naissaarel siiski esialgu alla 50 m³ ööpäevas, mis ei suuda mõjutada hüdrogeoloogilist olukorda. Kambrium-Vendi veekompleks lasub saarel ca 60-120 m sügavusel maapinnast.

Analoogiliselt Tallinnale on esindatud kaks kihti. Tõenäoline on, et alumise horisondi vesi on suure mineralisatsiooniga. Veehorisont on maapinnalt tuleva reostuse eest hästi kaitstud ja selle erideebet on 1,6 l/ s^xm. Joogiveena on võimalik kasutada ülemise vettkandva kihi vett. Kambrium-Vendi veekompleksi vee kasutuselevõttu raskendavad järgmised argumendid: vaja oleks puurida väga sügavaid puurkaevusid ja vee kvaliteedi kohta pole piisavalt andmeid (kõrge mineralisatsioon). Naissaarel tarbitava vee kogus (max hetkel ca 500 inimest) hüdrogeoloogilist režiimi ei mõjuta.

4.3.3. Mullastik

Naissaar kuulub A. Lillemaa Eesti mullastiku rajoneeringu järgi põhjaranniku kiviste nõrgalt leetunud kamar-leet- ja leedemuldade allvaldkonda. Nimetatud mullatüübid on ka saarel valdavateks. Muldade lähtekivimiks on enamasti liivad või kristalsete veeriste rikkad kruusakad liivad. Reljeefi madalamates liigniisketes osades on arenenud peamiselt soostunud leetmullad ja siiresoomullad.

Saare kõrgematel osadel valitsevad leetmullad. Pindalaliselt on valitsevateks soostunud leedemullad. Saare keskosa kõrgemast alast idas esinevad soomullad. Sooldunud rannamuldi esineb väikese laiguna vaid saare lääneosas.

4.3.4. Taimestik

Naissaar on väljakujunenud taimekoosluste seeriatega (niidud, metsad, sood). Saarel kasvavad peamiselt mitut tüüpi palu- ja nõmmemännikud. (Rebassoo 1974, Linkrus 1998).

Naissaar on peamiselt kaetud metsaga, mis ulatub nüüdisrannani välja. Lagedaid alasid leidub vaid mererannal ning vanades külakohtades. Lagedad on ka metsade keskel paiknevad vähesed madal soo laigud. Tänapäeval on metsad vanuselt väga erinevad. Kuna

sõja ajal või vahetult pärast sõda on palju puid välja raiatud, on nendel raiesmikel tekkinud iseuuenemise teel erineva vanusega puistud. Metsa taimkattes on paiguti märgata põlismetsa elemente: üksikuid vanu puid, lamapuid jne.

Hetkel on valdavaks puuks mänd (Maamets, 1997). Saare põhja- ja lõunaosas on peamiseks puuliigiks kuusk. Kõige tähelepanuväärseima taimestikuga kooslus on saare idarannikul paiknev Taani Kuninga aed.

Rohumaid esineb ainult endistes talukohtades ning külaasemetel saare põhja- ja lõunaosas. Rohumaade püsimine on seotud inimtegevusega- loomade karjatamisega ja heinaniitmisega. Tänapäevaks on karjamaad umbe kasvamas, mis on kahandanud nende ökoloogilist ja maastikulist mitmekesisust.

Valitsevatel liivarandadel kasvab kurdlehist roosi, ka liiv- vareskaera. Naissaare sood on liigivaesed. Taimestik esinevad peamiselt turbasamblad ja tupp- villpea. 1993. aasta suvel registreeriti Naissaarel kasvamas 435 liiki soontaimi (Ploompuu, 1995).

Naissaare samblafloora on huvitav ja liigirikas, siin on esindatud ligi kolmandik Eestis teadaolevast 527 samblaliigist. Kindlaks on tehtud 146 samblaliiki (Kannukene, 1997). Omapärane on lubjalembeste samblaliikide esinemine merekindluste patareide betoonseintel, mis kohalikus flooras muidu puuduksid. Samblikke on registreeritud ligi 165 liiki (Randlane et al., 1997). Selline liigirohkus on iseloomulik ka teistele Soome lahe väikesaartele. Tähelepanuväärne on ka see, et suurel osal Naissaare metsadest on samblarinne ja kive kattev liigirikas samblavaip puutumata.

Praeguseks on Naissaarel teada 204 samblikuliiki. Võrreldes Eesti teiste väikesaartega on Naissaar kõige samblikurikkam. Võrdluseks: Vilsandil 181, Abruikal 179 ja Osmussaarel 152 samblikuliiki.

Naissaare samblafloora uurimine algas 1993.aastal seoses keskkonnaseisundi hindamisega pärast Nõukogude Liidu sõjaväe lahkumisega saarelt. 1993. ja 1995.a. uurimistöökäigus leiti Naissaarelt kokku 146 liiki samblaid. 1998.a. leidsid E. Nilson ja U. Ratas rannikuseire proovialadelt lisaks veel kaks liiki samblaid. Täna on Naissaarel teada 149 liiki samblaid, millest 25 on helviksamblad ja 124 lehtsamblad.

Aastail 1998-1999, 2001-2003 on Naissaarel registreeritud 440 liiki seeni ja 24 liiki limakuid. Eestis haruldasi liike leiti saarelt 38, neist esmasleide oli 18 seeneliiki, millest 6 avaldati esmakordselt ning viis seeneliiki kuuluvad Eesti Punasesse raamatusse. Leitud seeneliikidest 4 on Eestis riikliku kaitse all.

4.3.5. Linnustik

SA KIK 2005. aasta looduskaitse programmi projekti "I kaitsekategooria linnuliikide inventuur Naissaarel" raames inventeeriti 2005. aastal Naissaare Looduspargi linnustikku. Põhieesmärgiks oli saada ülevaade saarel pesitsevatest kõrge kaitseväärtusega linnuliikidest, eelkõige merikotka pesitsuspaiga kindlaks tegemine. Lisaks koguti andmeid kevadrände kohta ja saarel pesitsevate liikide vaatlused vormistati Eesti linnustiku leviku kaardistamiseks käimasoleva Linnuatlase jaoks.

Üles õnnestus leida merikotka pesa, kus sel aastal lennuvõimestus 1 poeg. Andmed pesa asukoha kohta edastati koheselt Eesti looduse infosüsteemi (EELIS) andmebaasi lisamiseks.

Leiti kolm II kaitsekategooria kaitsealuse liigi karvasjalg-kaku pesitsuspaika. Kaardistati saarel pesitsevad linnudirektiivi I lisa linnuliigid, koos 2003. aasta tulemusega kokku 10 liiki ja 57 pesitsuspaika. Andmed II kaitsekategooria ja linnudirektiivi I lisa liikide pesitsuspaikade kohta edastati samuti EELIS-e andmebaasi lisamiseks. Saadi ülevaade saare ümbruse mere olulisuse kohta rändel peatuvate veelindude jaoks. Arktiliste veelindude rände tipp-perioodil peatub Naissaare ümbruse merel isegi kuni 10000 veelindu, sellest enamiku moodustavad aulid. Seega on tegu küllaltki olulise veelindude peatumispaigaga.

Eriti oluline on Naissaare ümbruse meri läbirändavate arktiliste veelindude jaoks, kellest vaid väike osa jääb saare ümbruse merele peatuma. Hinnanguliselt läbib Naissaare ümbrust hooajaga sadu tuhandeid veelinde. Kindlasti mitte vähemoluline on saar, eelkõige sealsed metsad, paljude värvuliste ja teiste metsalindude jaoks. Rändeperioodil

peatub Naissaarel regulaarselt tuhandeid linde, kes enne mere ületamist sealsetest metsadest energiat koguvad.

4.3.6. Loomastik

Saare loomastiku kohta on olemas vaid vaatlustel põhinev informatsioon. Täpsemat liikide levikut, loomade arvukust ja elupaiku puudutavat teavet ei ole olnud võimalik kasutada. Saare suuremate imetajate hulka kuuluvad arvatavasti põder, metssiga, metskits ning rebane, metsnugis, metsjänas ja halljänas. Pisiimetajate kohta puudub info. Teada on vaid, et saarel elavad leethiir ja metskarihiir. Samas puudub igasugune info lagritsa esinemise kohta Naissaarel, mis on tüüpiline pisiimetaja teistel Soome lahe saartel. Lisateavet pisi-imetajate osas oleks võimalik saada katsepüükidega ja lennuloenduste abil.

Nahkhiirte (Chiroptera) liigilist koosseisu ja talvitumistingimusi Naissaarel on uurinud 1999.a juunis Matti Masing ja 2000.a märtsis Matti Masing ja Lauri Lutsar (Masing ja Lutsar, 2000; Masing, 2003).

Naissaarel on hulgaliselt kindlustusi, millede käigud sobivad nahkhiirtele talvituspaigana. 1999.a augustis on M. Masingu poolt läbi uuritud enamik kindlustusi, mis võiksid olla sobilikeks talvituspaikadeks. 2000.a märtsis toimus kindlustustes talvituvate nahkhiirte loendamine ja talvitumistingimuste hindamine erinevates kindlustustes.

4.4. Naissaare vaatamisväärsused

Saare huvitavamad vaatamisväärsused on erinevatest ajastutest pärinevad militaarobjektid ja ainulaadne on inimtegevusest puutumata ürgmets.

- 1) Miinilao territoorium;
- 2) Patarei nr.5;

- 3) Patarei 10 b komandopunkt;
- 4) Kitsarööpmeline raudtee;
- 5) Saare põhjaots (...ja vaade piirivalvetornist);
- 6) Kivistunud tsemenditünnid külustuskeskuse laagripaiga kõrval.

Looduskaitsetised üksikobjektid:

- 1) Põlendikukivi asub saare lõunaosas, endise miinilao lääneosas- 10,6x7,4x7,0 ü 28,8m;
- 2) Lehtmetsa rändrahn;
- 3) Kunilamäe mänd;
- 4) Järvesaare (Träski) kuusk- saare lääneosas mere kaldal.

Saarega ja selle vaatamisväärsustega tutvumiseks on rajatud kolm matkarada: militaarrada, keskrada, lõunarada. Need kolm erinevat marsruuti läbivad enamikku saare territooriumist. Suursadam on kahe matkaraja (keskraja ja lõunaraja) alguspunkt.

Terve Nõukogude Liidu okupatsiooniaja asus Naissaarel punase impeeriumi suur salajane meremiinide ladu ning kogu saare elu keerles selle sõjalise lao ümber. Sellest ajast on saarele jäänud ka Naissaare tänaseid üks suuremaid turismiatraktsioone - tohutu hulk meremiinide kesti, millest hakkajad inimesed on igasuguseid asju meisterdanud.

Lõunaraja vaatamisväärsused :

Suursadam (kesksadam) kahe matkaraja alguspunkt:

1. Noodamajarand;
2. Hülkari, ka hülgekari;
3. Patarei nr.5;
4. Männiku küla;
5. Lõunaküla ka suurküla;
6. Vallimägi;
7. Kalmistu;
8. Maarja kirik;
9. Sepa talu lõunakülas;

10. Laanekuusiku;
11. Miinilaod;
12. Suvilate asemed Sikksaare (Sinkarka-Karel) kohal.

Militaarraja ehk Põhjaraja vaatamisväärsused:

1. Kasiino;
2. Savikallas;
3. Eesti patarei nr 5;
4. Raketibaas;
5. Virbi ots;
6. Patarei nr 9;
7. Patarei nr 10A (Peeter Suure Patarei);
8. Patarei nr 10B;
9. Nõukogude arme rannapatarei;
10. Kunilamägi – militaarraja lõpp.

Keskraja vaatamisväärsused:

1. Luitemännik;
2. Taani kuninga aed (Kungsgarden), hilisem nimi Lehtmetsa;
3. Põhjaküla (Bakbyn) e. Tagaküla;
4. Kunilamägi (Konilabärgen);
5. Kunila soo;
6. Palumets;
7. Suured mäed (Stroga bārgerna);
8. Miinilaod.

Kultuurisündmuste sisukamaks muutmine peaks haakuma vaba aja veetmise võimaluste laiendamisega valla mandriosas ja saartel. Pärandikultuuri jäädvustamise- ja tutvustamisega seotud ürituste korraldamisel on võimalik tuge leida Külaliikumisel ja Viimsi Muuseumite tegevusest.

Viimsi vald on teadvustanud oma territooriumil asuva Naissaare atraktiivsust valla arendamisel nii sise- kui ka välituristide poolt tunnustatud peatuspaigaks, kusjuures

soovitakse saada kasu sünergiast, mida tekitab Tallinna lähedus. Viimsi vallas asuvate turismiobjektide rohkus avardab vallas turistide ja transiitreisijate teenindamise võimalusi ja on oluliseks eelduseks vaba aja veetmisel.

5. NAISSAARE TURISMI TALUVUSVÕIME TASANDID

Kuna Naissaare looduspark (maastikukaitseala) hõlmab kogu Naissaart, siis on oluline arvestada saare arendamisel saare üldise taluvusvõimega.

5.1. Ökoloogiline taluvusvõime

Kuigi turismi peetakse üheks keskkonnasäästlikumaks tegevusalaks maal, on olemas oht, et selle tagajärjed on korvamatud. Kui mitmekordistub liiklusintensiivsus suvekuudel, vastavalt võib mitmekordistuda ka selle mõju loodusele. Selle vältimiseks võib soovitada Naissaarel liiklemiseks kas kohalikku raudteed või jalgratast, aga selleks tuleb ka vastavad tingimused luua (teed, laenutus, tähistus jm).

Turistide üleliigne arv võib kahjustada ka floorat ja faunat. Märkimisväärsem kahju tekitatakse murule, samblale, noortele puudele ja põõsastele tallamise tulemusena, eriti suuremate aktiivse puhkuse ürituste ajal (nt suvepäevad). Eriti tallamisohtlikud on samblikud. Muru liigne tallamine suurendab erosiooni.

5.2. Sotsiaalne taluvusvõime

See taluvusvõime tasand on seotud kohaliku kogukonna sallivusega turistide suhtes, mis sõltub ühelt poolt turistide arvust ja käitumisharjumistest, teiselt poolt kohaliku kogukonna integreerituse astmest turismialasesse koostöövõrku.

Põhimõtteline probleem turismi arendamisel ongi – kas turisti suhtuda kui klienti, kelle nõudmistele tuleb vastu tulla, st kohendada oma toode ja käitumine vastavaks, või kui külalistesse, kes puhkavad turismikeskuses. Loomulikult kuulub asja juurde toitlustamine, majutus ja vestlus külalisega.

Arvestada tuleb, et turismi arendamine peab kaasa aitama saare isikupära säilimisele ja säilitama saarelist ehedust. Sellepärast ju tullaksegi, et nautida saarelist eraldatust ja puhkust vähemrahvastatud piirkonnas.

Turistide arvukuse suurenemisega teatud kohtades on suurenenud ka kuritegeliku maailma huvi piirkonna vastu. Esiialgu see siiski Naissaare piirkonnas probleem ei ole.

5.3. Turistlik taluvus ehk kvalitatiivne taluvus

See on seotud turistide arvukusega. Kvalitatiivse taluvuse piir on ületatud, kui turistide liigne rohkus ei võimalda pakutavast täit elamust saada ja turismiobjekti väärtus külastajate silmis seetõttu väheneb, st üks turist häirib teist.

Sellega peavad arvestama Naissaarel turismiga tegelevad ettevõtjad. Lähtuda tuleb samuti naissaare Looduspargi poolt kehtestatud tingimustest (mitte rohkem kui 500 külastajat päevas). Oluline on, et turistide arvule vastaks ka toitlustus, majutus, prügikoristus, tualetid jms. Vastasel juhul jääb kogu puhkusest ebameeldiv mulje.

Küsimus on selles, kas peab turismi arendama lähtuvalt kvantiteedi või kvaliteedi kriteeriumitest. Turistide arvukuse tõstmisel (marketingiga) peab arvestama looduse ja kohaliku kultuuri eluvõimelisusega. Sellest tulenevalt vajab käsitlemist Naissaar kui Viimsi valla üks võtmekohti, mis tuleb teadvustada ja ruumilise arengu planeerimises turismi areng ning turismiettevõtete tegevused sobitada taluvusele.

Loodus –ja kultuuripärandit tuleb näha kui arengu eelist ning see peaks sobituma kohalike elanike elukvaliteediga, mis teeb piirkonna atraktiivseks ka elamise mõttes. Soovitud tingimused võtmekohtade ümber peaks näitama majutus-, toitlustuskohtade tihedust, ujumiskohtade ja paatide arvu, mis omakorda määrab kindlaks külastatavuse tasemed samuti nagu elamuse kvaliteedi.

Negatiivsed tegurid väljenduvad siis, kui ei ole arvestatud piirkonna taluvusvõimet, st turiste on piirkonna teatud hooajal rohkem, kui keskkond, elanikkond või turismitoote spetsiifika suudab vastu võtta. Kui piirkonna turismi koordineerivad kohalikud, siis võib eeldada, et kahju on väiksem, kuna keskkonna ressursside säästva majandamise tagatiseks on sel juhul loomulik kodu kaitsmise instinkt.

6. INFRASTRUKTUUR

6.1. Tehniline infrastruktuur

Meretransport. Naissaare on Tallinnale lähim (8,5 km) puhta loodusega väljasõidukoht. Purjereis Piritalt jahtidega või mootorlaevaga ja Kelvingist jahiga kestab vastavalt 2-4 tundi.

Naissaare suhtlemisel “välismaailmaga” on transpordiliikidest olulisim meretransport. Naissaarele toimub suviti laevauhendus Piritalt. Viimsi Vallavalitsus on soetanud saarte teenindamiseks kriitilistes olukordades hõljuki. Saarte transporditingimuste parandamise huvides on ka Viimsi Vallavalitsuse poolt soetatud parvlaev SDP-T4M. 2006. aastal korrastas Tõnu Kaljuste Lõunakülas asuva lautrikoha.

Õhutransport. Tellimisel helikopteriteenus.

Teed. Saare teedevõrk baseerub vanadel, enne Nõukogude okupatsiooni saarel olnud teedel ja Nõukogude armee poolt sõjaväemasinatega sissesõidetud radadel. Teede hetkeolukord on suhteliselt halb.

Kitsarööpmeline raudtee. Saarel on olemas kitsarööpmeline raudtee, mille kogupikkus on 37,7 km ja mis on 1,5 km ulatuses praegu sõidetav. Kergliiklus-dresiiniga on sõidetav ca 5 km. Liiklusohutus raudteel on tagamata, kandevõime mitte üle 100 kg.

Sideteenused. Side- ja postiteenuseid pakub Viimsi vald.

Telefon. Saarel on vaid mobiilside kaudu telefonide kasutamise võimalus. Saarel mobiilside tugijaam puudub, mobiililevi tugineb mandril asuvatele tugijaamadele. EMT

töötab 300-400 m raadiuses „Omari küünist” ja Riikliku Naissaare Looduspargi infokeskuse ja sadama territooriumil.

Andmeside. Naissaarel on võimalik kasutada interneti teenust WiFi Riiklik LKK Naissaare Looduspargi Külustuskeskuses ja „Omari küüni” lähistel.

Vesi. Puhta joogivee ja ühiskanalisatsiooni probleemid Naissaarel vajavad jätkuvat lahendust. Põhjavee olukord ja vee kvaliteet vajavad põhjalikke uuringuid ning kaasaegseid lahendusi.

Naissaare piirkonnas on joogivee kättesaadavus veidi raskendatud. Sadama ala naabruses asub Keskkonnaministeeriumi haldusalas olev puurkaev, mille tootlikkus on puurkaevu passi proovipumpamise andmete järgi 5l/s. Puurkaev on rajatud 1997.a. juulis ja puurkaevu veekvaliteet vastab joogivee standardile “hea” ja “väga hea”. Puurkaevu on paigaldatud hüdrofoor koos tagasilöögiklapi ja automaatse väljalülitusseadmega. Puurkaevu sügavus on 100m ja lubatud tootlikkus on 9m³/h. Puurkaevu sanitaarkaitsetsoon on 50m. Puurkaevu paigutatud pumba tootlikkus ei ole teada

Harjumaa keskkonnateenistuse andmetel on Naissaarel 3 puurkaevu;

- A-7621 – puuritud 1953-ndal aastal, sügavusega 120m, C-V omanik teadmata.
- Endise sõjaväeosa 26289 puurkaev sügavusega 35m, Q, omanik teadmata
- 159 – puuritud 1997-ndal aastal, sügavusega 100m, C-V, omanik KKM Info-Tehnokeskus.

Ühiskondliku veevärgi jaoks on soovitatav kasutada puurkaevusid, mis ammutavad vett moreeni all lasuvatest veeriselistest liivadest. Erideebet võib olla ca 0,3-0,5 l/s×m. Seega võiksid väiketarbijad kasutada kas madalamaid puurkaevusid või salvkaevusid (hajaasustuspiirkondades).

Heitveekäitlus. Saarel tsentraliseeritud reoveekäitlus puudub. Naissaare reoveekäitlusel on kasutusel lokaalsete puhastite variant. Jäätvesi imbub läbi septikute maasse. Matkaradade äärde on paigaldatud 15 välikäimlat.

Prügimajandus. Prügi vaheladustamine, sortimine ning äravedu on hetkel lahendamata. Jäätmete hulk suureneb iga aastaga, eriti seetõttu, et nimetatud turismipiirkonnas ei toimi

jäätmete liigiline sorteerimine (paber, klaas, plastik, orgaanilised ained jne). Vallal lasub prügiveo organiseerimise kohustus. Väikesaarte jäätmekäitluses on vaja teha olulisi parandusi, et tagada olmejäätmete kogumine ja äravedu vastavalt jäätmeseadusele. esitatud KIKile projekt Naissaare jäätmejaama rajamiseks. Valla jäätmekäitluse osas on palju teha Naissaarel, et tagada olmejäätmete kogumine ja äravedu.

Elektrienergia. Püsiv elektrienergiaga varustamine Naissaarel puudub. Merealuse kaabli rajamiseks pole seni olnud vahendeid (hinnanguliselt maksaks ca 12 milj krooni). Vajalik elektrienergia saadakse diiselgeneraatorite abil. Diiselgeneraatoreid on Keskuses 3, Männikukülas 2, Piirivalveameti kordonil 2 ning Veeteede Ametil majakate laadimiseks ning omatarbeks 2. Looduspargi Keskuse diiselgeneraatorid kasutavad aastas kuni 45 tonni diislikütust. Diislikütuse hoidlad asuvad Looduspargi Külustuskeskuse juures (perspektiiv sadamas) ning Piirivalve Ameti kordoni juures (maapealne betoonalusel). Saarel on kasutusel päikeseenergia (eramud Põhja külas, Väike-Heinamaa külas, „Omari Küünis“ ja Looduspargi infokeskuses). Tuuleenergia on kasutusel piirivalve radari jaamas.

Ettevõtlus. Majutusteenust (100 kohta) pakub Rushfort Enterprises OÜ ja OÜ Maal ja Merel Looduspargi Külustuskeskuses 40 kohta. Telkimiskohti on laagripplatsidel 300 inimesele. Turismi ja puhkemajanduse arendamise soovi korral on kindlasti vaja teeninduse valdkonnas tegutsemaid ettevõtteid. Ülejäänud ettevõtlus peab tekkima vastavalt nõudlusele. Looduspargi territooriumile kunstlikult ettevõtlusvaldkondade sissetoomine pole mõistlik.

6.2. Sotsiaalne infrastruktuur

Naissaarel puudub märkimisväärne sotsiaalne infrastruktuur ja suurem asustus (peale põlisasustuse likvideerimist II maailmasõja järel ning nõukogude sõjaväe lahkumise järel

Raamatukogud. Puudub.

Rahva- ja kultuurimajad ning kino. Puuduvad.

Muuseumid. SA Viimsi Muuseumid – tegutseb ka Naissaarel, 2000 aastast on avatud väike muuseum. Naissaare Muuseum asutati vallavalitsuse otsusega 27. juunil 2000. aastal. Muuseum asub Männiku külas nõukogude-aegses ülejateeniija elamus. Aastatega on militaarsete eksponaatide arv märkimisväärselt suurenenud. Aadress: Männiku tee 10b, Männiku küla, Naissaar, Viimsi vald, Harjumaa. Fondihoidja Peedo Lehtla +372 50 288 23. Avatud aastaringse eelneval kokkuleppel.

Perspektiivis koosneb Naissaare Muuseum:

- Männiku külas asuv ülejateeniija hoone (nõukogude militaarpärand ja sõduri elu kajastav ekspositsioon);
- Naissaare kirikus asuv ekspositsioon (saare ajalugu kajastavad stendid ja esemed);
- Naissaare vaatamisväärsusi tutvustav koduleht (interaktiivne kasutajakeskkond, kus huviline saab vaadata saarel olevate vaatamisväärsuste kaarti, vajutades kaardil avaneb aken infoga objekti kohta, samuti saab külastaja printida kultuuriväärtuste nimekirja koos legendi ja kaardiga ning saarel jalutada ja külastada kultuuriväärtusi).

Naissaarel asuvad kultuurimälestised. Vastavalt Muinsuskaitseameti andmetele oli seisuga 10.10.2007 kantud kultuurimälestiste riiklikusse registrisse kokku 21 Naissaarel asuvat mälestist: 1 ajaloomälestis, 16 arhitektuurimälestist, 4 tehnikamälestist.

Ajaloomälestisteks on:

- Naissaare kalmistu - asukoht Naissaar, Lõunaküla ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28))
kuupäev:03/10/1996

Arhitektuurimälestisteks on:

- Kitsarööpmelise raudtee tammid koos säilinud raudteega Kaitsevöönd: 5 m kummalegi poole teetammist, asukoht Naissaar, ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996. a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996).

- Naissaare tähtkants, asukoht Naissaar ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996. a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996).
- "Ohvitseride kasiino, asukoht Naissaar ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996. a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996).
- Rannapatarei nr. 10b, asukoht Naissaar Djuphameni laht, ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996).
- Naissaare kirik, asukoht Naissaar, Lõunaküla, ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996).
- Rannapatarei nr. 11, asukoht Naissaar ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996)
- Rannapatarei nr.5 (EV nr. 4), asukoht: Naissaare Lõunakülast idas, ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996).
- Aegna patarei abinurgamõõtja , Asukoht: Naissaar, Põhjaküla, ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996).
- Eesti Vabariigi rannapatarei nr. 5, asukoht: Naissaar, Põhjaküla, ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996).
- Rannapatarei nr. 8 lõunapoolne süvend, asukoht: Naissaar, Stora Bärgerna, ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996).
- Rannapatarei nr. 6, "Lääne" , asukoht: Naissaare edelarand, ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996).

- Rannapatarei nr. 7, "Ameerika" , asukoht: Naissaare läänerand, ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996).
- Helgiheitja varjend, asukoht: Naissaare põhjatipp, ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996).
- Rannapatarei nr. 9 , asukoht: Naissaare põhjatipp, ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996).
- Rannapatarei nr. 10a, "Peeter Suure", asukoht: Naissaare põhjatipp, ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996).
- Rannapatarei "numbrita" , asukoht: Naissaare põhjatipp, ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996).

Tehnikamälestisteks on:

- Kitsarööpmeline diiselledur TU6A-1904 , asukoht: Viimsi vald, Naissaar, ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996). Ehitatud 1980.a.
- Kitsarööpmeline diiselledur TU6A-1930 , asukoht: Viimsi vald, Naissaar, ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996). Ehitatud 1980.a.
- 6" Canet suurtüki soomustorn, asukoht: Naissaar, endine raketibaas, ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996).
- Kitsarööpmeline lokomootor T-54, asukoht: Naissaar, Põhjaküla, ("Kultuurimälestiseks tunnistamine" Kultuuriministri 03.10.1996 a. määrus nr.12, (RTL 1997, 5, 28) kuupäev:03/10/1996). Ehitatud NSV Liidus Istjinski masinatehases, Rjazani oblastis 1958. aastal. Ilmselt sellest ajast saadik töötanud Naissaarel teenindades Põhjakülas asuvaid väeosasid.

Naissaare on riiklik kaitseala ja NATURA 2000 ala – Naissaarel on alates 1995. aastast looduspark, mis koosneb 9-st sihtkaitsevööndist ja piiranguvööndist, 4 kaitstavat üksikobjekti, 2 rändrahu, 2 puud.

7. ASUSTUS JA RAHVASTIK

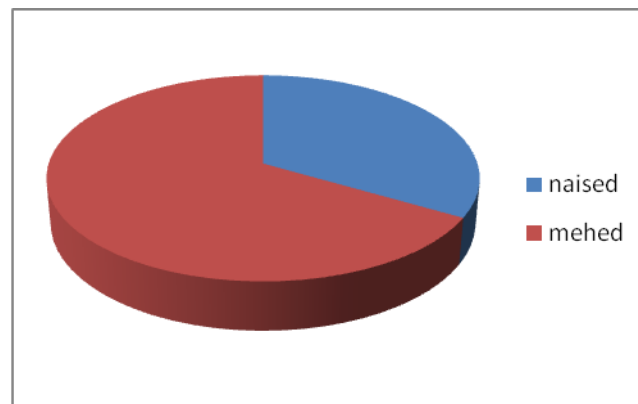
Naissaar on Eesti suuruselt kuues saar ja on olnud asustatud juba 11.-13. sajandist. Esimest korda mainiti Naissaart 1075-1080 (Bremeni Adama kroonika) kui Terra feminarum. Esimesed kirjalikud teateid püriasustuse kohta on 1469. aastast.

Naissaare elanikud olid enamuses kakskeelsed ja kuulusid Eestis elavasse rootsi vähemusrahvusesse. Saarel elanud rannarootslastest annavad tunnistust ka kohanimed. Esimene Maailmasõda tõi endaga kaasa suuri muutusi naissaarlaste elus, saare elanikkond evakueeriti seoses 1913. aastal alustatud merekindluste ehitamisega. Pärast sõja lõppu tulid põliselanikud saarele tagasi. Naissaare vald (1919-1944) koosnes 3 külast: Põhjaküla (Tagaküla) saare idaosas, Lõunaküla ja Väikeheinamaa küla saare edelaosas. 1934. aasta rahvaloendis oli Naissaarel 450 elanikku, koos sõjaväelastega. Naissaarlaste peamine sissetuleku allikas oli kalapüük. Kala turustati Tallinnas, osaliselt ka Soomes. Loomi peeti üksikutes taludes. Naissaare elanikkond vabariikluse viimastel aastatel oli umbes 250 tsiviilelanikku (Schmidt, 1995). Ajalooliselt väljakujunenud püriasustus hävis saarelt Teise Maailmasõja käigus (Gustavson, 1994). Peale II Maailmasõda jäi Naissaar Nõukogude Liidu piiritsooni ja oli ainult sõjaväelastele kasutada. Saart haldas kuni 1993. aasta suveni Nõukogude sõjavägi. Selle aja jooksul paiknes saarel Nõukogude armee isikkoosseis, mis ulatus ajuti kuni 1200 sõjaväelaseni. Rahvastikuregistri andmetel elab saarel seisuga 01.10.2007 9 elanikku, neist 6 on mehed. Naissaare põhjaosas on piirivalvekordon, Jurkakülas elavad majakavaht ja metsavaht. Faktiliselt elab saarel aasta läbi üks põliselanik. Suveperioodil saare elanike arv suureneb tunduvalt saart külastavate turistide arvu tulemusena. 2006. aastal külastas saart 18 400 inimest.

	01.jaan 1997	01.jaan 1998	01.jaan 1999	01.jaan 2000	01.jaan 2001	01.jaan 2002	01.jaan 2003	01.jaan 2004	01.jaan 2005	01.jaan 2006	01.jaan 2007
Naissaar	5	5	5	5	4	6	16	10	10	9	8

Tabel 1. Elanike arv Naissaarel 1997-2007.a. aasta alguse seisuga

Käesoleval ajal elab Rahvastikuregistri andmetel Naissaarel 3 naist ja 6 meest. Vanuseliselt jääb nooremisse tööikka (vanus 16-44) kolm inimest ja vanemasse tööikka (vanus 45-65) kuus inimest.

Joonis 3. Naiste ja meeste osa 01.10.2007.a.

Omandi- ja maareformi mõjul said saare endised maaomanikud suurel osal maad tagasi. Palju maadest on müüdud juba ka uutele omanikele, kuid saare asustus lähemal ajal baseerub ikkagi vaid hooajaliselt asustatud suvemajadega. Paljud, kes Naissaarele kunagi on maa soetanud soovivad suuremal või vähemal määral tegeleda kinnisvara arendamisega. Naissaare kinnisvara arendamise perspektiiv tema geograafilises asukohas, kuid elektri puudumine ja ehitamise kallidus veidi pärsib tegevust. Samuti raskenda arendustegevust Naissaare looduspargi kaitse-eeskiri.

Naissaarel on maakatastrisse kantud üle saja kinnistu, mis kuuluvad nii eraisikutele kui erinevatele firmadele. Maaüksuste omanikud on toodud arengukava Lisas.

8. VISIOON, MISSIOON JA EESMÄRGID

Visioon - kujundada aastaks 2013 Naissaarel saarelist eripära rõhutav miljöövärtuslik keskkond, mis oleks atraktiivne ning Eestis ainulaadne.

Missioon – pakkuda vabaaja veetmise võimalusi väikesaare omanäolises looduskeskkonnas külastajatele nii kodumaalt kui ka välismaalt säilitades Naissaare unikaalse looduse.

Eesmärgid

Naissaar on:

- ✓ kauni loodusega säästvalt arenenud ja toimivate turismi-atraktsioonidega kultuuri- ja loodusturismikeskkond;
- ✓ rekreatsiooni pakkuv puhkeotstarbeline sihtkoht;
- ✓ aktiivset puhkust, huvitavaid üritusi ja seltsielu soosiv;
- ✓ toimiva infrastruktuuriga;
- ✓ loodussõbraliku ja turvalise elukeskkonnaga;
- ✓ edukas turismiobjekt ja puhta looduse paik;
- ✓ toimiva unikaalse merekindluse raudteega;
- ✓ taastatud merekindlusega;
- ✓ rannapatareidele uute funktsioonide leidmine;
- ✓ keskkonnasõbralike vee- ja heitvee puhastussüsteemidega;
- ✓ traditsioonilisi üritusi pakkuv;
- ✓ vallaga koostööaltis;
- ✓ atraktiivne teemapark (looduspark, rahvuspark, ökoküla, indiaani küla jne).

8.1. Strateegilised eesmärgid

❖ Naissaare looduskeskkonna säilimine

Naissaare arendamine ei tohi halvendada saare looduskeskkonda

Tegevused strateegilise eesmärgi täitmiseks

- Naissaare arendamisel arvestada Naissaare Looduspargi kaitse-eeskirjaga;
- Teha aktiivset koostööd Riikliku Looduskaitsekeskuse Harju-Rapla regiooniga ja Harjumaa Keskkonnateenistusega.

❖ Efektiivselt toimiv sadam koos vajalike teenustega

Naissaare peamiseks arengumootoriks on kaasaja nõuetele vastav sadam, kus oleksid kõik vajalikud teenused külalislaluste vastuvõtmiseks.

Tegevused, mida viiakse läbi strateegilise eesmärgi saavutamiseks

- Sadamarajatiste renoveerimine;
- Sadama teenindamiseks vajalike infrastruktuuride rajamine;
- Koostöövõrgustiku loomine;
 - Ettevõtjatega;
 - Riigiasutustega;
 - Kohaliku omavalitsusega;
 - MTÜ-de ja sihtasutustega.

❖ Naissaar kui Harjumaa arvestatav turismiressurss

Naissaare arendamisel on otstarbekas näha saare arengut laialdase turismiobjektina, kus on võimalik siduda nii kultuuri, militaar- kui ka vaba aja veetmise võimalusi.

Tegevused, mida tehakse strateegilise eesmärgi täitmiseks

- Koostöö turismiettevõtjatega;
- Koostöö lähedalasuvate sadamatega;

- Müügivõimaluste ja –tingimuste väljatöötamine kohalikule ja väiketootjale.

❖ **Infrastruktuuri väljaarendamine (teed, elekter, side, raudtee)**

Naissaare infrastruktuuri halb seisukord on üks suurimaid arengu takistajaid, samuti on saare looduslik keskkond väga haavatav, mis tähendab seda, et tuleb väga kaalutletult mõelda, kuidas, kuhu ja mida rajada.

Tegevused, mida tehakse strateegilise eesmärgi täitmiseks

- Elektrisüsteemi väljaarendamine (päikese ja/või tuuleenergia, bioenergia);
- Veevarustuse ja reovee süsteemi välja arendamine (sadamas);
- Jäätmekäitluse väljaarendamine (sadamas);
- Matkaradade korrastamine ja rajamine;
- Naissaare raudtee kordategemine ja kasutusele võtmine peamise liiklemisvahendina saare eri piirkondade vahel;
- Naissaare turismi ja loodusobjektide viidastamine.

8.2. Tegevuskava ja arendusprojektid eelisarendatavates valdkondades

- ✓ korrastatud infrastruktuurid (vesi, kanalisatsioon, külateed, viidad, transport) kvaliteetne joogivesi
- ✓ heakorrastatud ümbruskond (heakorrastus, kiviaiad, prügimajandus)
- ✓ interneti püsiühendus
- ✓ arstiabi kättesaadav
- ✓ turismitoodete –ja teenuste arendamine
- ✓ ettevõtluse tekke mitmekülgne soodustamine

Aeg	Tegevus, projekt	Summa	Rahastaja, vastutaja
Infrastruktuuri korrastamine			
2009	Naissaare sadama rekonstrueerimisprojekti koostamine	300 000-400 000 krooni	Viimsi Vallavalitsus, fondid
2008-2009	Naissaare sadama rekonstrueerimine etapiti <ul style="list-style-type: none"> - sadama akvatooriumi sügavuste mõõdistamine (vajadusel) - kai tasandamine killustikuga - navigatsioonimärkide töö tagamine 		Viimsi Vallavalitsus, fondid
2008-2009	Lõunakülla lautri rajamine		SA Lootsi Koda
2008-2010	Naissaare merekindluse raudtee renoveerimine	2 850 000	Viimsi Vallavalitsus
2008-2013	Lokaalsete ja alternatiivsete energiaallikate kasutusele võtmine: tuulegeneraatorid Naissaarel		Viimsi Vallavalitsus
2008-2013	Naissaare elektrivarustuse lahendamine kaabelliinidega mandrilt		Viimsi Vallavalitsus
2008-2013	Harju maakonna väikesadamate ja mereturismi arenguprojektide rakendamine: Naissaare, Miiduranna, Prangli		Viimsi Vallavalitsus
2008	Naissaarele puhkekohtade rajamine, matkaradade korrastamine, kultuuripärandi viidastamine	80 000	LKK, KIK Viimsi Vallavalitsus
2008	Teede korrastamine sh Lõunakülla otsetee rajamine	20 000	LKK, RMK
2008	Jäätmejaama rajamine	80 000	Viimsi Vallavalitsus, KIK
2009-2010	Merekindluste rannapatarei (projekteerimine, restaureerimine, elekter ja ventilatsioon)		Viimsi Vallavalitsus, fondid
2009-2013	Raudtee veeremi soetamine (vedur, vagunid, tsisternid)		Viimsi Vallavalitsus, fondid
2008-2013	Naissaare sadamahoone rekonstrueerimine, varustamine päikesepaneelidega, tagamaks sadama elektrivarustus	700 000	Viimsi Vallavalitsus, fondid
2008-2010	Tähtkantsi väärtustamine		SA Lootsi Koda, Viimsi vald
2010-2013	Naissaare sadamahoone	10 000 000	Viimsi Vallavalitsus,

	väljaarendamine		fondid
Kultuur			
2008 - 2013	Kultuuriürituste toetamine saarel sh eritasandilise koostöö toetamine	50 000	Viimsi Vallavalitsus, fondid
2008-2013	Puhke- ja töölaagrite korraldamine saarel	300 000	Viimsi Vallavalitsus, fondid
2008-2009	Kalmistu korrastamine ja piiramine aiaga	600 000	Viimsi Vallavalitsus, fondid, kogudus, annetajad
Elukeskkond saarel			
2009	Naissaare muuseumi toetamine - 2009 aastaks kirikusse stendid - Koostöölepingu sõlmimine Viimsi Muuseumide ja Rootsi-Mihkli koguduse vahel 2008-2009 (koostöö Naissaare kirikus stendide ülespanekul ja trükiste avaldamisel)	100 000	Viimsi Vallavalitsus
2008	Naissaare kiriku renoveerimine - kiriku torni seminariruumi ja vaateplatvormi rajamine - Kirikus saare ajalugu tutvustava püsinäituse rajamine - veebikaamera paigaldamine kirikutorni	460 000	Viimsi Vallavalitsus, fondid, kogudus, annetajad

9. NAISSAARE SWOT ANALÜÜS

Naissaare SWOT analüüs kajastab saare hetkeolukorda ja on koostatud läbiviidud ajurünnakute tulemusena. Ajurünnakutel keskenduti igale analüüsi osale eraldi. Kõigepealt kirjeldati ära saare tugevused, kusjuures need jaotati looduskapitalist, inimkapitalist ja tehiskapitalist lähtuvateks.

Tugevused	Nõrkused
<p><i>Looduskapitalist lähtuvad</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Puutumatu, ehe loodus; - Meri; - Soodne geograafiline asend; - Suur rekreatiivne potentsiaal; - Turvalisus; - Aeglane/rahulik elutempo. <p><i>Inimkapitalist lähtuvad</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Turistide järjest suurenev huvi saare vastu; - Ajalooline omapära; - „Nargen Opera” suvefestivalid; - Viimsi Vallavalitsuse toetus; - Ettevõtluse areng. <p><i>Tehiskapitalist lähtuvad</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ajaloolis-kultuurilised vaatamisväärsused; - Naissaare sadam, mida on võimalik arendada; - Raudtee koos rannapatareidega. 	<p><i>Looduskapitalist lähtuvad</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Lühike turismihooaeg (seotud navigatsiooni hooaja lühidusega); - Looduskeskkonna haavatavus; - Saar on looduskaitseala ja Natura 2000 ala (piirangute tõttu takistab tavapärasest planeerimis- ja arendustegevust). <p><i>Inimkapitalist lähtuvad</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Püsielanikkonna vähesus ja saare kogukonna väiksus; - Kindlusetus majanduslikus tulemuslikkuses aastaringisel tegutsemisel ettevõtjatel; - Turundus ebapiisav; - Ühistraditsioonide puudus. <p><i>Tehiskapitalist lähtuvad</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Transport (puudub püsiühendus mandriga); - Infrastruktuur (elekter, vesi, kanalisatsioon, teede ja sadama halb seisukord, jäätmemajandus); - Saar ei ole kaetud interneti püsiühendusega; - Info puudus; - Meditsiiniteenuse puudumine saarel; - Ettevõtluse puudumine saarel; - Päästeteenistus.
Võimalused	Ohud
<p><i>Looduskapitalist lähtuvad</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Geograafiline asend (saarelisus annab head võimalused ühinemiseks koostöövõrkudega); - Saar – tekitab huvi ja on atraktiivne; - Omanäolise keskkonna säilitamine ja eksponeerimine <p><i>Inimkapitalist lähtuvad</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Turunduse tõhustamine - Eritasandiline koostöö tugevdamine - Inimeste kinnistamine töö kaudu - Ettevõtluse aktiveerumine (turismi sh mereturismi ja loovtegevuse arendamine) - Traditsionaalsete ürituste algatamine (muusika, loodushuvilised, legendid) - rekreatsioonitegevuse aktiveerimine - Kaugtöö (distance working, distance learning) 	<ul style="list-style-type: none"> - Riiklik sise- ja välispoliitika; - Sõltuvus ilmastikust; - Keskkonnareostus; - Ettenägematud asjaolud; - Turistide arvukus ületab taluvuspiiri; - Liigne eraldatus; - Ettevõtluse areng; - Püsiasiustuse tekkimine; - Turvalisuse vähenemine viimastel aastatel; - Masinpargi suurenemine.

Tehiskapitalist lähtuvad

- Sadama arendamine;
- Teed, sadam, jäätmemajandus (jm seadusest tulenevad kohustused);
- Europrojektide kaasfinantseerimine ;
- Saare elektrifitseerimine – Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium;
- Päästefunktsioonid- ja turvalisus – Siseministeerium;
- Naissaare raudtee infrastruktuuri kasutamine.

Viimsi valla tasakaalustatud arenguks on vaja vahendeid suunata haridusse, infrastruktuuride arendamisse, keskkonnakaitse ja sotsiaalsfääri. Tuleb nentida, et paljud valdkonnad vajavad edasise arengu kindlustamiseks kindlasti riigipoolset toetust, projektipõhist partnerlust avaliku ja erasektori vahel ning kaasfinantseeringute läbimõeldud süsteemi. Kohaliku omavalitsuse ja selle asutuste eelarve kvaliteet, finantsjuhtimine ja jätkusuutlikkus on muutunud seoses võimalusega taotleda kaasfinantseeringuid EL struktuurifondidest, valla arengu seisukohalt võtmeküsimuseks. Omandivaidlused on pärssinud investeeringuid avalike teenuste kvaliteeti (nt investeeringud koolihoonesse, puhkemajandusse ja väikesadamatesse).

10. KASUTATUD KIRJANDUS

1. Naissaare Looduspargi Kaitsekorralduskava 2004-2010
2. Mycobiota of the Naissaar Nature Park (Estonia), K.Kalamees & I.Saar (2006)
3. Naissaar Viimsi Valla osa üldplaneering, ENTE AS, 1996
4. Naissaare üldplaneeringu keskkonnamõtjude hindamise aruanne, Maa ja Vesi OÜ, Soome Keskkonnaministeerium, Eesti Keskkonnaministeerium, ENTEC AS, 1997
5. Naissaare sadama hüdrograafiline projekteerimine, diplomitöö, juhendaja Aleksander Sergejev, 2001
5. Naissaare sadama-ala merepõhja uuring, OÜ Eesti Geoloogiakeskus, 2004
6. Naissaare lood, Margit Rosen Norlin, 2006
7. Viimsi valla kodulehekül www.viimsivald.ee
8. Naissaare sadama rekonstrueerimise Keskkonnamõtju hindamise aruanne, TTÜ Meresüsteemide Instituut, 2007
9. Naissaare sadam, detailplaneering, ENTEC AS, 1999

Lisa 1 Arhitektuurimälestiste ajalugu

Patarei nr. 10-b (neli 12-tollist kahurit) ei olnud 1914.a. projektis veel ette nähtud, kuid tõenäoliselt asuti seda ehitama varsti pärast Esimese maailmasõja algust. Asus saare põhjaosas, kaugus rannajoonest 200 m. Kogu rajatis koosnes kahest soomustorni betoonaluse-ehitisest (35x28 m) ja nende vahemaal (90 m kummagi tornini) asuvast komandopunktist ühes jõujaamaga. Kõik olid omavahel ühendatud betoontunneliga, mille seinakõrgus 2,3 m ja sealt algava metallvõlvi kõrgus 0,5 m. Tunnel kulges kunstliku liivavalli sisemuses. Soomustornide betoonalusehited olid kahekorruselised, kolmanda korruse moodustas pöörlev soomustorn. Kogu Peeter Suure Merekindluse kõrgeim kaitserajatis oli kirjeldatava patarei komandopunkt: jalamilt rinnatise servani 15 m. Ta oli kolmekorruseline, vaateplatvormil paiknes soomustatud komandotorn. Soomuse paksus ees 10 tolli, tagaküljel 5-8 tolli, lael 8-10 tolli. Tornilaadsele komandopunktile liitus lõuna pool madalam betoontiib, mis mahutas patarei jõujaama ning mõned abiruumid ja oli ühekorruseline. Patarei põhiülesanne oli hoida koostöös patareiga nr. 10-a Soome lahe riivistusliini lõunaosa ning Suurupi piirkond tule all. Laskemoonavarud asetsevad kummaski betoontornis. Soomustorni kupliosa (kahurite asukoht) ja alumised ruumid moodustasid hiigelsilinderja terviku, mis pöörles elektri jõul suurtel kuullaagritel. Patarei oli valmishitatud ja lahingukorras.

Rannapatarei nr. 11. Nimetatud ka Lutriküla patareiks, asus saare idarannal ning pidi kaitsma Naissaare ja Aegna vahelist ala. 1914.a. kava järgi pidi relvastus koosnema kuuest 130-mm suurtükist, aga plaanid muutusid ning patarei sai vaid neli kahurialust, kuid juba 8-tolliste suurtükkide jaoks. Lõpuks relvastati positsioon ainult 120-mm kahuritega. Tegemist oli massiivse betoonehitisega otse kaldajärsakus, selle lagi ja kahurialused olid peaaegu ühel tasapinnal vasakule ning paremale kulgevate luidetega. Meeskonna- ning laskemoonaruumid asusid all, komandopunkti ehitise laesüvendis kahurialuste kõrval. Betoonrajatise tagasein uste ja akendega avanes kunstlikku süvendisse, kus kulges raudteeharu.

Rannapatarei nr.5 on relvastatud nelja 6-tollise suurtükiga, ülesandeks kaitsta juurdepääsu Tallinnale Naissaare ja Suurupi vahelt. Muldkehandil asetsevad neli lahtist,

betoonseintega varjatud kahurialust, nende kõrval neli laskemoonakeldrit. Komandopunkt oli paigutatud alustega ühele joonele, oli varustatud lahtise vaatlusplatvormi ja mittepöörleva soomustorniga.

Eesti Vabariigi rannapatarei nr. 5. Rajamine algas 1918. aastal, asukoht purustatud patarei nr. 11 kõrval. Sai täiesti uueks lahinguüksuseks. Lisaks üles seatud neljale 6-tollisele 1877.a. suurtükile saadi 24.11.1918 kaks Saksa 150-mm rataslafettsuurtükki. Spetsiaalset positsiooni neile ei ehitatud, nad paigutati Põhjasilla lähedale. 1921.a. anti patarei käsutusse veel kolm 76-mm rataslafettsuurtükki. Korralikku positsiooni patareile nr. 5 asuti ehitama 1923.a. Savikaldale, 1000 m majakast lõuna poole, valmis 1924.a. IV kahuri juurde valmis ajutine komandopunkt, kuhu seati üles 3 m pikkune kaugusmõõdik. Komandopunkt oli primitiivne puitehitis, pooleldi muldonn, mille kohal kerkis madal palktorn vaatlusputkaga. Teine kaugusmõõdik pikkusega 6 m seisis varus ja paigutati mõne aja pärast ehitatud uude komandopunkti. 1923.a. võeti kasutusele 2,1 m läbimõõduga helgiheitja. Olulisi täiendusi tehti 1926-27, ehitati I kahurialusest 150 m põhja poole korralik betoonist komandopunkt, mille alumine osa oli peidetud pinnasesse. Kaetud oli see tsementeeritud soomusplaatidega, lael seisis soomuskuppel, teise laepoole hõivas platvorm kaugusmõõdiku ja käärpikksilma jaoks. Laskemoonavarjendite arv kasvas kaheksalt kaheteistkümnele, neist igaüks mahutas 25 laengut ja mürsku. Meeskonnavarjendeid oli 6. Lõpetati kahe betoonsuurtükialuse ehitamine. Realiseerimata jäi kavatsus pikendada helgiheitja väljasõiduteed 50 m võrra. 1928 varustati kahurid moodsate sihtimiseadeldistega, samal ajal valati patarei taha niidule tulbataolised betoonalused kahele õhukaitse raskekuulipildujale Vickers. Patarei ette seati üles eelmisel aastal lammutatud suurtükilaevalt "Lembit" maha võetud kaks 75-mm kahurit. 1931.a. moderniseeriti helgiheitjaseadmestikku ning prožektor sai ühtlasi märksa võimsama valgusti.

Rannapatarei nr. 8 lõunapoolne süvend. Patarei kui selline jäi ehitamata. Asukoht saare keskel kõrgustikul (Stora bärgerna, Suurmäed). Tema tulesektorisse pidid jääma laiad merealad Naissaare-Tammisaari joonest Naissaare-Pakri saarte jooneni, samuti territoorium Peeter Suure Merekindluse maarinde ees Väänast Sakuni. Ehitamisega siiski kaugemale ei jõutud: vahemaaga 350 m (põhjast lõunasse) kaevati kaks süvendit 50x40 m,

sügavus 5 m. Nendest lõunapoolse põhja laoti 0,5 m paksune raudkivipaljand 26x18 m. Plaanis oli sääraستهle padjanditele paigutada kahesuurtükiline soomustorn.

Rannapatarei nr. 6, "Lääne": Asukoht edelarannal, merest 250 m kaugusel ning koosnes ühele joonele ehitatud viiest suurtükialusest, viiest laskemoonakeldrist, komandopunktist ja helgiheitjapunktist. Kõik rajatised betoonist. Ehitusviisilt oli tegemist nn lihtsa lahtise positsiooniga, kus kahurid kinnitati ringjalt paiknevate kruvipoltide külge., neid kaitses eest poolringikujuline betoonkaitsemüür ühes sinna vastu kuhjatud madala muldkehandiga. Nii laskemoonavarjendid kui ka komandopunkt olid ühtsete mõõtmetega ja samakujulised, ainult et viimase katusesse jäetud süvend võimaldas seda kasutada vaatlusplatvormina. Helgiheitjapunker ei valminud, sellest jõuti valada ainult alus. Küllaltki vähest ehitamisvaeva nõudev patarei ei saanud siiski 1914.a. kavas ette nähtud relvastust: nelja 130-mm suurtükki. Viiele alusele paigaldati 1915.a. kevadel samapalju aegunud 8-tolliseid kahureid (1877.a. mudel). Patarei ülesanne oli Naissaare ja Suurupi esise akvatooriumi kaitse. Positsiooni juurde viis raudteeharu. Kui naabruses valmis 1916.a. kevadel nn Ameerika patarei, siis võeti patarei nr.6 relvad maha.

Rannapatarei nr. 7, "Ameerika". Asukoht saare läänetipus, 200 m rannast. Oli esialgu ette nähtud hoopis neljale 130-mm kahurile lahtisel tavalisel positsioonil. Kuid pärast Esimese maailmasõja algust saadi USA-st ajakohane projekt, vastavad relvad ja muud seadmed kahe patarei jaoks. Neist üks ehitati Naissaarele, teine Suurupisse. Kahureid suunati elektriajamite abil, laskemoon saabus laadureile elevaatori abil. Teraskilbid olid sügavad, nn pooltornid, soomuse paksus 75 mm. Komandopunkt koos jõujaamaga moodustas III kahuri aluse ja laskemoonakeldriga ühtse massiivi, komandotorni lael paiknes soomuskuppel. vaatluspiludega. Tulesektor kattis lähenemisteid Tallinnale läänest ja loodest ning ulatus Soome lahe riivistusalale.

Helgiheitja varjend asus numbrite põhjapatarei juures, sealt hargnes rööbastee kahele prožektoripositsioonile: 1. saare tipus Virbuotsas ja 2. Põhjasilla juures idarannal.

Rannapatarei nr. 9. Asus saare põhjatipus ning moodustas ühtse suure betoonrajatise. Kummaski otsas asusid laskemoonavarjendid ja nende kohal kahesuurtükilised soomustornid, mille aga üksnes kupliosa oli liikuv. Soomustornide diameeter oli 6,62 m

ja soomuse paksus kõikjal ühtlaselt 30 cm. Kaht torni-laskemoonakeldrit ühendas paksu betooniga ümbritsetud 80 m pikkune tunnel, kummaski otsas 6 m ulatuses tõusvat treppi. Tunneli laius 1,5 m ja kõrgus 4,5 m. Keskel on tunnelirajatisele taha suunas juurde ehitatud mahukas betoonhoone, kus asusid jõujaam ja muud ruumid. Frontaalseinad olid kogu patareil kaitstud liivavallidega. Patarei kaitses Naissaare akvatooriumi läänes ning Suurupi esiseid alasid.

Rannapatarei nr. 10a, "Peeter Suure", Ehitati 1913-17 saare põhjaossa 300 m kaugusele läänerannast. Ehitis oli orienteeritud põhja-lõuna suunas (frondiga läände), koosnes kahest kompaktselt kahekorruselisest betoonehitisest-soomustornialustest, mis omavahel olid ühendatud 200 m pikkuse liivast kuhjatud kaitsevalliga. Esialgu oli kavatsus patarei varustada kolme kahesuurtükilise soomustorniga. Tõenäoliselt kiirustamise tõttu või finantsiliste probleemide tõttu muudeti projekti ning jäädi neljakahurilise patarei variandi juurde. Liivavalli keskosas võib täheldada laiendit, mida võib arvatavasti pidada reservpaigaks, kuhu taheti kunagi hiljem paigaldada kolmas soomustorn. Valli kehas mingit ühendustunnelit ei ole, selle ainuke ülesanne oli raudteeharu varjamine vastase tule korral läänest. Betoonehitistest sai valmis ainult põhjapoolne, kuhu ka soomustorn peale jõuti tõsta, soomuse frontaal- ja külgpaksus oli 300 mm, tagaküljel 175 mm, kahureid kaks, neid aga paigaldada ei jõutud. Lõunapoolsest betoonehitisest sai valmis raudkivialus, mõlemad seinad ning silindrikujuline betoonalus soomustornile. Katust ja vahelagesid, samuti vaheseinu valada ei jõutud. Raudtee pealiinist patarei juurde pööras haru, millelt tavalise pöörangu abil sai sõita kaitsevalli taga soomustornist soomustornini kulgevale 200 m pikkusele teele. Viimaselt pääses ketaspöörangute kasutamisel betoonehitiste sisemusse viivatele harudele. Komandopunkti ei ole võimalik täheldada patarei plaanidel ega vaatlusel.

Rannapatarei "numbrita" on omapärase ajalooaga. Patarei ehitamisele asuti juba üsna varakult, aastal 1912, mil valmis alles esimene kindlustusprojekt Tallinn-Porkkala liini kohta. Kõrgele kuhjatud pinnasevallile moodustati puidust positsioon. Millised relvad sellele paigutati ja kas seda üldse tehti, ei ole teada. Kui puhkes I maailmasõda, valati puitpositsiooni asemele betoonrajatised: neli lahtist suurtükialust, kaks laskemoonakeldrit, tulejuhtimispunkt ja abitule juhtimispunkt (reservkomandopunkt).

Üles seati 8-tollised kahurid. Peagi aga jõuti lõpule naabrusesse ehitatava ajakohase 8-tollise patareiga nr. 9 ning siin vaadeldavalt positsioonilt võeti relvad maha. Siiski sõja lõpupoole paigutati alustele 120-mm kahurid. Numbrit patarei ei saanud, sest tegemist oli teatavas mõttes ajutise positsiooniga.